

LUND UNIVERSITY

En lundensisk filmpionjär

Tersmeden, Fredrik

Published in:
Årsbok / Föreningen Gamla Lund

2010

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Tersmeden, F. (2010). En lundensisk filmpionjär. *Årsbok / Föreningen Gamla Lund*, (6), 4-4.

Total number of authors:
1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

En lundensisk filmpionjär

Pressen har nyligen rapporterat att SF letar efter nya och större lokaler för Filmstaden i Lund. Det kan innebära att nuvarande Filmstadens magnifika salong nr 1 – vilken en gång i tiden utgjorde biografen Skandia, invigd 1919 – riskerar att upphöra som biograf efter mer än 90 års funktion som sådan.

Detta vore synd, särskilt med tanke på att Lund redan tidigare mist en än äldre biosalong. Det var i samband med att Filmstaden öppnades 1993 som SF avvecklade Palladium på Stora Södergatan, en biograf vars historia gick ända tillbaka till 1905 då den under namnet "Lunds Biograf-Teater" öppnats som Lunds andra permanenta biograf någonsin. Namnet Palladium fick den 1919.

Lunds Biograf-Teater skapades av Karl-Oskar Krantz, en man med en något spretig levnadsbana. Till sin huvudsakliga karriär var han läroverkslärare och samtidigt något av en evig student. Hans akademiska bana började dock sent. Han föddes 1867, i Håby i Bohuslän, men först vid 28 års ålder avlade han studentexamen på Spyken och inskrevs vid Lunds universitet 1895. Här tog han en fil kand på bara två år och började sedan sin lärarbana inom matematik och naturvetenskap, bland annat i Trelleborg och Eslöv.

Fil.lic. efter 35 år

I början av 1900-talet återvände han dock till studierna i syfte att disputera. Under denna andra studieperiod hann han med att vara både länekassör och senior i Göteborgs nation. Han återgick senare till lärarbanan (nu i Stockholm samt senare Köping), men gav aldrig upp studierna. Först 1930, trettiofem år efter att han inskrivits vid universitetet, avlade denne representant för vad vi i dag skulle kalla "det livslånga lärandet" en filosofie licentiatexamen i astronomi! Detta ledde till en kortare tjänst som adjunkt i Västerås innan Krantz gick i pension. Han avled inte långt senare år 1933 i Helsingborg.

Det är dock inte som astronom och pedagog Karl Oskar Krantz gått till lundahistorien utan som filmpionjär. Och hans insatser inskränkte sig ingalunda till att bara visa andras filmer i sin biograf. Nej, 1907 skaffade han sig även en filmkamera och satte i gång att spela in egna doku-

Karl-Oskar Krantz skapade Lunds Biograf-Teater.

mentärer. Två stycken blev det premiäråret: en från rektorsuppvaktningen och en från demonstrationerna på första maj. Det var veterligen de första filmerna någonsin att spelas in i Lund.

Krantz startade ett bolag för filmuthyrning tillsammans med den mer kände filmpionjären Charles Magnusson på Svenska Bio i Kristianstad, och då Krantz 1911 gjorde sin biograf i Lund till aktiebolag gick Magnusson in som delägare. Efter att Krantz samma år sålt sin andel i biografen och lämnat Lund arbetade han också ett år som filmcensur vid den alldeles nyinrättade Statens biografbyrå.

Karnevalsfilmer

Filmcensuren i Sverige är numera avskaffad och Krantz gamla lundabiograf är sedan snart tjugo år tillbaka ett minne blott. På en punkt lever dock Karl Oskar Krantz' arv dock i desto högonkseligare välmåga, och det är inom den studentiska filmproduktionen. Krantz' första insatser som filmproducent 1907 följdes nämligen året därpå av inte mindre än fem nya, lokalt inspelade filmer, alla gjorda i samarbete med stadens studenter till 1908 års Lundakarneval.

Detta blev upptakten till en i Sverige unik svit av avancerade amatörfilmsproduktioner, nämligen karnevalsfilmerna. Med årets film "Dessa Lund" har denna svit firat sitt 102-årsjubileum. Samtliga bevarade karnevalsfilmer – 19 av totalt 22 producerade – har samlats och utgivits i en (däribland av undertecknad) rikligt kommenterad DVD-box.

Krantz betydelse för denna karnevalistiska filmtradition skall inte underskattas. Det faktum att han inte bara var filmentreprenör utan även såsom nationsaktiv känd inom studentvärlden bör ha spelat en väsentlig roll för att lundastudenterna skulle våga sig på det för tiden tekniskt mycket avancerade projektet att spela in film.

Resultatet blev inte bara några av de allra första svenska spelfilmerna någonsin utan också några för tiden bitvis avancerade produkter. Så innehåller till exempel den mest kända av 1908 års filmer, "Lejonjakten", ett flertal kameraåkningar, något med dåtida teknik både svårbevästrat och ovanligt.

Dubbel parodi

Men "Lejonjakten" lyckades också redan från början sätta standarden för vad som senare visat sig som två bärande element i den karnevalistiska filmtraditionen: å den ena sidan anspelningar på samtida professionell film, å den andra sidan kängor åt lokala lundensiska händelser. I "Lejonjaktens" fall drabbar dessa dubbla parodielement dels den danska skandalfilmen "Lövejakten", dels den brutalitet lundapolisen visat mot festande studenter första maj samma år.

Samma dubbla element hittar vi i årets "Dessa Lund" där huvudpersonerna kastas in i ett magiskt Harry Potterliknande Parallell-Lund samtidigt som man häcklar mot nedskärningar och marknadsanpassningar på universitetet.

Nog svävar Karl Oskar Krantz cineastiska ande ännu över Lund, om än kanske snarare över Lundagård än över Stora Södergatan.

FREDRIK TERSMEDEN

Källor:

Lars Åhlander: *Filmen i Lund. Biograferna – filmerna – publiken* (Föreningen Gamla Lunds årsbok 82, Lund 2000)

Olof Sundin (red.): *Göteborgs nation i Lund 1903–1914* (porträttmatrikel med biografiska uppgifter om nationens medlemmar, Malmö 1915)

Texthäfte till DVD-boxen *Karnevalsfilmerna c:a 100 år* (2010; innehåller även ytterligare karnevalsfilmshistoriska källhänvisningar)